Andrius Šležas

Bazilijonų gatvė 12

2017 m. Vilniuje, sklype Bazilijonų g. 12 įrenginėjant rūsius, pastatų komplekso 3 patalpose bei tarpuvartėje vykdyti archeologiniai tyrimai. Jų metu iki projektinio 3–3,3 m gylio tirtos 4 perkasos: perkasoje 1 – 42 m^2 plotas, perkasoje 2 – 41,6 m^2 plotas, perkasoje 3 – 35,2 m^2 plotas, o perkasoje 4 – 54 m^2 plotas. Bendrai tyrimai vyko 172,8 m^2 plote. Perkasoje 2 ir 3 atidengti gynybinės sienos mūro fragmentai. Perkasose daugiausia fiksuoti tik XIX–XX a. sluoksniai, aptikta ir šiam laikotarpiui būdingų radinių. Ankstyviausių sluoksnių rasta perkasoje 4, sklypo ŠR dalyje, nuo 2,4–2,5 m gylio, jie datuojami XVI–XVII a. Tarp radinių išskiriama XVIII a. datuojama spaudos klišė su Vyčiu ir bareljefinis medalikėlis (1 pav.).

Bazilijonų g. 12 sklypas formavosi XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje nugriautos Vilniaus gynybinės sienos vietoje, apie 40 m į V nuo dabartinių Aušros vartų. Ši vieta dėl sienos, reljefo bei drėgno grunto iki pat XX a. pradžios buvo nelabai urbanizuota. 1808, 1838 m. Vilniaus miesto planuose sklypo vietoje vaizduojami laukai. Pirmasis pastatas statytas nugriovus sieną sklypo teritorijoje tarp 1850 ir 1861 m.



0 3 cm

1 pav. Vyčio spaudos klišė ir abi medalikėlio pusės. A. Šležo nuotr.

Fig. 1. The Vytis stamp and both sides of a medal.

Vėliau, 1896 m. pagal architekto Karojedovo planą užstatymas išplėstas. 1938 m. plane jau matyti dabartinis pastatas. Šiame 3 aukštų pastate 1931 m. įkurta seniausia vaistų gamybos įmonė Vilniuje (buvęs chemijos ir farmacijos fabrikas ESKA, vėliau – farmacijos fabrikas „Gegužės pirmoji“). XX a. 10 dešimtmečio pabaigoje gamyklos veikla nutraukta, teritorija apleista. Dabar pradedami pastatų komplekso renovacijos darbai, siekiant pritaikyti senąsias erdves visuomenės poreikiams.

Fabriko pastatų kompleksas mažai tyrinėtas. 1982 m. V. Ušinskas vykdė archeologinius tyrimus gretimame sklype Bazilijonų g. 10 (buvusi Jacenevičiaus g. 10; apie 50 m į V nuo 2017 m. objekto). PRI siekė nustatyti tikslias Vilniaus miesto gyvybinės sienos fragmentų vietas. Jų metu buvo kasami 3 šurfai ir 1 perkasa, taip pat daryti gręžiniai. Tyrimų metu sėkmingai lokalizuota siena. Jos apatinė dalis orientuota R–V kryptimi, lygiagrečiai su Bazilijonų gatve, nuo pastarosios ją skiria apie 6,7 m Š kryptimi. Konstatuota, kad dabartinis žemės paviršius ir kultūrinis sluoksnis iki 3 m gylio suformuoti XIX a., yra piltinio pobūdžio su gausiomis griuvenomis. Pirmieji archeologiniai tyrimai sklypo Bazilijonų g. 12 teritorijoje vyko 2014 m. L. Kvizikevičius tada ištyrė 5 šurfus – bendrą 11,5 m^2 plotą. Kultūrinis sluoksnis tirtuose rūsiuose – nuo 2,1 iki 2,9 m storio, kieme – iki 5,1 m. Ankstyviausi kultūriniai sluoksniai datuojami XV a. Aptikti du netašytų grindinių lygiai – apie 30 cm gylyje pasiektas XVIII–XIX a. ribos kiemo paviršius, apie 1,8 m gylyje – XVII a. II pusės – XVIII a. pradžios (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 417–418).

Perkasa 1 tirta pastato ŠV dalyje, per visą pastato pirmojo aukšto patalpos vidinį plotą. Ji 7 m ilgio, 6 m pločio, ilgesniąja kraštine orientuota Š–P kryptimi. Patalpos viduryje iki 2 m buvo įgilintas apie 1,2 m pločio betoninis lata-



2 pav. Perkasoje 2 atidengtas Vilniaus miesto gynybinės sienos fragmentas. A. Šležo nuotr.

Fig. 2. The fragment of the Vilnius City defensive wall unearthed in trench 2.

kas (buvusio konvejerio vieta?), nuožulnėjantis P kryptimi ties įrengtu įėjimu į greta esančią rūsio patalpą. Įsigilinus iki 1 m gylio, visame perkasos plote fiksuoti XX a. griuvenų ir pilko grunto sluoksniai su gausiomis industrinėmis vaistų fabriko atliekomis (stikliniais buteliukais, plastikiniais kamšteliais). Žemiau jų iki projektinio 3,3 m gylio fiksuoti tik piltinės kilmės XIX–XX a. tamsiai pilko grunto sluoksniai su griuvenomis ir pavieniais šių laikotarpių buitinės keramikos šukių bei čerpių fragmentais. Pasiekus projektinį 3,3 m gylį, įžemis nebuvo pasiektas.

Perkasa 2 tirta sklypo P dalyje, tarpuvartėje nuo Bazilijonų gatvės pusės iki pastatų komplekso vidinio kiemo. Ji 13 m ilgio ir apie 3,2 m pločio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota Š–P kryptimi. Iki 1,7 m gylio stebėti tik piltinės kilmės rudo grunto sluoksniai ir XIX a. griuvenos su pavieniais buitinės ir statybinės keramikos radiniais. Žemiau jų iki 3 m gylio fiksuotas nejudintas XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios kultūrinis sluoksnis su griuvenų tarpsluoksniais, suformuotas pastato statybos laikotarpiu. Jame aptikta šiems laikotarpiams būdingų keramikos fragmentų, taip pat gyvūnų kaulų. Perkasos centrinėje dalyje 2 m gylyje atidengtas mūras – gynybinės sienos fragmentas (2 pav.), orientuotas R–V kryptimi. Mūro aukštis – 0,4–1 m, plotis – 1,1 m. Centrinėje



3 pav. Plokštinis ažūrinis koklis. A. Šležo nuotr.

Fig. 3. An openwork panel stove tile (Blattkachel).



4 pav. Perkasoje 3 atidengtas Vilniaus miesto gynybinės sienos fragmentas. A. Šležo nuotr.

Fig. 4. The fragment of the Vilnius city defensive wall unearthed in trench 3.

mūro dalyje fiksuota 40x40 cm dydžio išpjova, pro kurią buvo patiestas vandentiekio vamzdis. Pasiekus projektinį 3 m gylį, įžemis nepasiektas.

Perkasa 3 tirta pastato PR dalyje. Ji 11 m ilgio, apie 3,2 m pločio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota Š–P kryptimi. Iki 1 m gylio fiksuotas XIX–XX a. griuvenų sluoksnis, suformuotas renovuojant pastatą. Perkasos ŠR dalyje nuo 1 m gylio stebėtas apie 1,5 m storio molingas rusvo atspalvio užpildo sluoksnis, kuriame buvo daug XIX a. balta glazūra dengtų koklių fragmentų (3 pav.). Žemiau jo iki 3 m gylio stebėtas pilkas maišytas gruntas su XIX a. keramikos šukėmis ir pavieniais XVIII a. buitinės keramikos radiniais. Likusioje perkasos dalyje nuo 1 m gylio iki projektinio 3 m gylio fiksuoti XIX a. piltinės kilmės pilko grunto sluoksniai su pavieniais XVIII–XIX a. radiniais ir griuvenų intarpais. Piltiniame nevertingame grunte nuo 40–45 cm gylio atsidengė apie 65 cm pločio, 80 cm aukščio XIX a. skiriamosios sienos pamatas, orientuotas R–V kryptimi. Žemiau jo nuo 1,4 m gylio atidengtas mūras – gynybinės sienos fragmentas (4 pav.), orientuotas R–V kryptimi. Pastarasis yra apardytas galbūt XVIII a. pabaigoje – XIX a. statant pastatą. Dėl nevienodo išlikimo jo aukštis svyruoja nuo 80 cm iki 1,6 m, jis tęsėsi iki projektinio 3 m gylio. Įsigilinus iki jo, įžemis nebuvo pasiektas.

Perkasa 4 tirta sklypo ŠR dalyje, visame esamo pastato pirmojo aukšto plote. Ji apie 8,5 m ilgio, 6,2 m pločio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota R–V kryptimi. Iki 1,1–1,2 m gylio išskirtas XIX–XX a. horizontas, sudarytas iš maišyto pilko grunto, smėlio tarpsluoksnių bei griuvenų sluoksnių, suformuotų renovuojant pastatą, gamyklos modernizavimo laikotarpiu. Giliau jų, iki 1,65–1,7 m gylio, fiksuotas XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios horizontas, sudarytas iš 10–15 cm juodo grunto sluoksnio ir smulkių iki 25 cm storio griuvenų sluoksnių. Žemiau jų tirtas XVII–XVIII a. horizontas, sudarytas iš šviesiai pilko grunto su smėlio intarpais. Šiame sluoksnyje aptikta šiems lai-

kotarpiams būdingų buitinės keramikos radinių, kaldintas kirvis. Giliau, iki projektinio 3,3 m gylio, slūgsojo ankstyviausias durpingas juodžemio sluoksnis, datuojamas XVI a. Jame aptikta daug odos atraižų, pavienių pilkos molio masės buitinės keramikos fragmentų. Tai buvusi pelkėta vieta, vėlyvesniais amžiais užpilta ir nusausinta. Perkasos ŠV kampe pasiekus projektinį 3,3 m gylį ir siekiant sutvirtinti gretimą sieną bei stogo konstrukcijas, suformuotas 2 m ilgio, 1,8 m pločio įgilinimas, skirtas montuoti apsauginei kolonai. Nuo projektinio gylio jis įgilintas papildomus 1,7 m. Nustatyta, kad šioje perkasos pusėje XIX–XX a. laikotarpiu suardyti sluoksniai tęsėsi iki bendro 3,9 m gylio, po jais tirtas 30–40 cm storio XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis, o įžemis – geltonas smėlis – pasiektas nuo 4,3 m gylio.

Bazilijonų St. 12

In 2017, four trenches (a total of 172.8 m^2) were excavated on the plot at Bazilijonų St. 12, Vilnius. The investigation at the trench site was made down to a depth of 3–3.3 m (but 3.6 m^2 were excavated down to a depth of 5 m); natural soil was only reached at a depth of 4.3 m in the deeper part of trench 4. During the investigation, only 19th–20th-century layers were mostly recorded in the trenches and finds characteristic of this period were discovered (Fig. 3). The earliest layers were found from a depth of 2.4–2.5 m in trench 4 in the NE part of the plot and date to the 16th–17th centuries. An 18th-century stamp depicting the Vytis and a small bas-relief medal (Fig. 1) should be distinguished among the discovered finds. In addition, fragments of the Vilnius City defensive wall were unearthed in trenches 2 and 3 (Figs. 2, 4).

Agnė Vaitkuvienė,
Monika Žemantauskaitė,
Olegas Fediajevas

Lukiškių aikštės tyrimai 2016 ir 2017 m.

2016 ir 2017 m. pratęsti 2015 m. Lukiškių aikštėje (UK 10371) Vilniuje pradėti archeologiniai tyrimai. Istoriniai duomenys apie aikštę ir ankstesnių tyrimų apžvalga pateikta tų metų ataskaitoje ir straipsnyje (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 367–371). Ankstesnių metų kasinėjimai parodė, kad aikštės P ir centrinėje dalyse kultūrinis sluoksnis sunaikintas ar stipriai apardytas. Todėl 2016 m. tyrimų (A. Vaitkuvienė) projekte numatyta detaliai tirti jos Š dalį (1 pav.), o likusioje teritorijoje atlikti žvalgymus žemės darbų vietose. 2016 m. detaliųjų tyrimų metu iškastos 24 įvairaus dydžio perkasos ir 2 šurfai, bendrai iki įžemio ar projektinio gylio ištirtas 461 m^2 dydžio plotas. Žvalgymai 2016 m. atlikti daugiau nei 8 tūkst. m^2 dydžio teritorijoje.

Tyrimai pradėti būsimos lietaus nuotekynės vietoje, kur į V nuo centrinio tako tirtos 5 10x1 m dydžio perkasos 8–12 (numeracija tęstinė nuo 1992 m. tyrimų), o į R nuo jo – 4 10x2 m dydžio perkasos 13–16 (2 pav.). Tyrimų plotuose fiksuotas XX a. perkastas gruntas su 10–20 cm storio tamsaus grunto archeologinio sluoksnio likučiais ir pavieniais XVI–XIX a. radiniais. Stambaus žvyro ar smėlio įžemis pasiektas 0,8–1 m, duobėse – 1,8 m gylyje. Vėliau tyrimai atlikti suprojektuotos lietaus nuotekynės atšakos iki Vasario 16-osios gatvės vietoje. Čia tirta 27x2 m dydžio perkasa 17 ir 2x6 m dydžio perkasa 18. Tyrimų plote 17 pasiekus 1,3–1,4 m gylį, 14 m atkarpoje atidengta betoniniais blokais uždengta šiluminė trasa, šioje vietoje toponuotraukoje nepažymėta. Liku-